

Francisco Franco'nun Yaşamı

Hazırlayan: Ferzan Tapramaz

Francisco Franco Bahamonde, 20. yüzyılın en uzun ömürlü diktatörlerinden biri olarak İspanya'nın kaderini neredeyse yarım yüzyıl boyunca belirlemiş bir askerdir. 1936'daki İspanya İç Savaşı'ndan galip çıkarak ülkenin başına geçmiş, Avrupa'da faşizmin yükseldiği dönemde otoriter, milliyetçi ve Katolik temelli bir rejim kurmuştur. Onun yönetimi, yalnızca İspanya'nın siyasi yapısını değil, modern Avrupa'da diktatörlük ve geçiş dönemi demokrasileri üzerine yapılan tartışmaları da derinden etkilemiştir.

Doğum ve Çocukluk Ortamı

Francisco Paulino Hermenegildo Teódulo Franco Bahamonde, 4 Aralık 1892'de İspanya'nın kuzeybatısındaki Galiçya bölgesine bağlı El Ferrol kentinde doğdu. El Ferrol, o dönemde İspanya donanmasının en önemli üslerinden biriydi ve şehir neredeyse tamamen askerî yaşamın ritmiyle şekillenmişti. Franco çocukluğunu bu liman kentinde, denizciliğin ve disiplinin gündelik yaşamın bir parçası olduğu bir çevrede geçirdi.

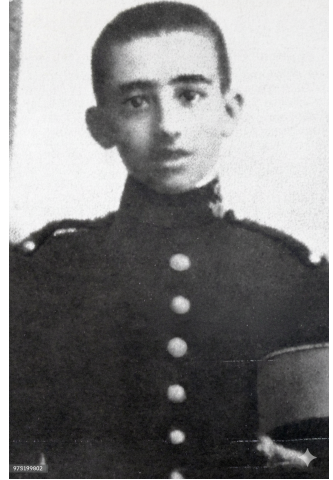
Franco'nun Ailesi

Franco, denizci bir aileden geliyordu. Beş kardeşin ortancasıydı. Babası Nicolás Franco Salgado-Araújo donanmada subay olarak görev yapmış bir askerdi; babasının ailesi de uzun süredir asker kökenliydi. Nicolás, görev bilinci yüksek, otoriter bir figürdü. Annesi María del Pilar Bahamonde y Pardo de Andrade ise katı Katolik değerlerine sahip bir aileden geliyordu. Maria, derin Katolik inancı, sabrı ve muhafazakâr değerleriyle tanınırdı. Bu iki figür — biri disiplin, diğeri inanç temsili — Franco'nun karakterini biçimlendirdi.

Franco, çocukluğundan itibaren disiplinli, içine kapanık ve hırslı bir karakter olarak tanındı. Küçük yaşlardan itibaren ailesinin katı Katolik değerleri ve El Ferrol'ün askerî atmosferi, onun düzen ve otoriteye olan bağlılığını güçlendirdi.

Başlangıçta denizcilik okuluna girme hedefi vardı. Ancak kontenjan yetersizliği nedeniyle denizci olamadı ve kara ordusuna yöneldi. Bu yönelim, Franco'nun askeri kariyerinin temelini atmış ve ileride İspanya'nın siyasi kaderini belirleyecek yolu açmıştır.

Askerî Akademi

1907 yılında, 14 yaşında Toledo Kraliyet Askerî Akademisi'ne kabul edildi.

Akademi, İspanya ordusunun subay yetiştiren seçkin kurumlarından biriydi. Boyu kısa olduğundan fiziksel testlerde zorlandı ve zaman zaman zorbalığa maruz kaldı.

Akademi yıllarında Franco, özellikle topçu ve mühendislik eğitime yoğunlaştı.

Askerî taktik, harita okuma, kuşatma teknikleri ve topçu hesaplamaları derslerinde yüksek başarı gösterdi.

Disiplinli çalışması ve sınavlardaki performansı ile dikkat çekti.

1910 yılında akademiye tamamlayarak ikinci teğmen rütbesiyle mezun oldu.

Rif Savaşı Öncesi

1912'de birinci teğmenliğe yükseldi ve iki yıl sonra Fas'a tayin edildi. Kuzey Afrika'daki İspanya sömürgesi Rif bölgesinde görev aldı ve burada 1913'te kurulan "Regulares" birliğine transfer oldu; bu birimler, Faslı askerler ve İspanyol subaylardan oluşan elit kuvvetlerdi.

Fas Görevleri ve Rif Savaşı

Franco, 1916'da Ceuta yakınlarında El Biutz mevzilerinde gerilla ateşiyle karın bölgesinden yaralandı. Yarası hayati tehlike arz ediyordu ve hayatta kalması beklenmiyordu. Faslı askerler, Franco'nun iyileşmesini manevi bir olay olarak gördüler ve onu mübarek saydılar. Bu olay onun sahadaki otoritesini ve itibarını güçlendirdi.

23 yaşında, Kral'ın onayıyla İspanya'nın en yüksek cesaret ödülllerinden Cruz Laureada de San Fernando ile ödüllendirildi ve aynı yıl Maria Cristina Haçı'nı aldı. 1917'de 24 yaşında yarbay oldu; bu, onu İspanya ordusunun en genç yarbayı yaptı.

Rif Savaşı

1920'de Franco, İspanyol Yabancı Lejyonu'nun ikinci komutanı oldu ve Fas'a geri döndü. 1921'de Rif bölgesinde İspanyol ordusunun karşılaştığı en ağır yenilgilerden biri olan Annual Muharebesi gerçekleşti. Bu muharebe sırasında Berberî lider Abdülkerim Hattabi önderliğindeki Rifli direnişçiler, İspanyol ordusunu büyük kayıplara uğrattı. Annual felaketinin ardından, Franco üç günlük zorlu bir yürüyüşle Melilla'ya destek kuvvetleri ulaştırdı ve şehri güvence altına aldı.

Evliliđi

Franco, 22 Ekim 1923 tarihinde, Oviedo'daki San Juan el Real kilisesinde María del Carmen Polo y Martínez-Valdés ile evlendi.

Polo, 11 Haziran 1900'da Asturias, Oviedo'da doğmuş; sosyal olarak Franco'nun askeri statüsünün ötesinde bir aileden geliyordu.

Evliliđin hemen ardından Franco yine Fas'a döndü ve eşinden yaklaşık on beş ay boyunca ayrı kaldı.

Primo de Rivera Dönemi

1923 yılında General Miguel Primo de Rivera, İspanya'da monarşi adına bir askerî darbe ile iktidara gelerek diktatörlük ilan etti. Rejimi, parlamento yetkilerini sınırlandıran, askerî disiplin ve düzeni ön planda tutan otoriter bir yapıya sahipti. Bu dönemde genç albay Franco, orduda hâlâ nispeten küçük rütbelerdeydi. Ancak Franco, Primo de Rivera'nın otoriter ve disiplinli askerî düzeniyle uyumlu çalışarak kendini gösterdi. Bu süreç, onun ilerleyen yıllarda hızlı yükselişini ve generallik pozisyonlarına ulaşmasını sağlayacak deneyim ve bağlantıları kazandığı bir dönem oldu.

Avrupa'nın En Genç Generali

8 Eylül 1925 tarihinde, Franco albay rütbesiyle Kuzey Fas'ta El-Hüseyma Çıkarma Harekâtı'nı yönetti. Bu harekât, Rif Savaşı'nın dönüm noktalarından biri olarak değerlendirildi ve İspanyol-Fransız iş birliğiyle gerçekleştirilen ilk büyük amfibi operasyonlardan biriydi. Harekâtın başarılı olmasının ardından 3 Şubat 1926'da Franco, 33 yaşındayken tuğgeneral rütbesine yükseltildi ve Avrupa'nın en genç generallerinden biri olarak tanındı.

Cumhuriyetin İlanı

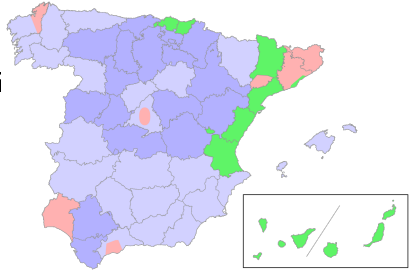
1931'de İspanya'da monarşi çöktü ve ikinci Cumhuriyet ilan edildi.

Cumhuriyetçi hükümet, orduda reformlar başlattı. Bu reformlar arasında subay sayısının azaltılması, askeri akademilerin kapatılması ve ordunun sivil denetime tabi hâle getirilmesi vardı.

Bu reformlar ordudaki geleneksel aristokrat, muhafazakâr ve monarşist kesimleri tedirgin etti. Ordu içerisindeki “monarşi-ordu-din” bağını temel alan disiplin anlayışı, Cumhuriyet'in reform çizgisiyle çatıştı. Franco, gelenekçi bir subay olarak bu değişimlerden endişe duydu ve Cumhuriyetçi hükümetle ilişkilerini temkinlice sürdürdü.

Cumhuriyet yönetimi, iktidar vaatleri olan reformları uygulamada sorun yaşadı. Özellikle toprak reformu çok yavaş ilerledi ve 1932 yılında tasarlanan hedeflerin çok altında sonuç verdi. Kırsal bölgelerde grevler ve toprak işgalleri arttı, halkın beklentileri karşılanamadı. 1933 seçimlerinde sağ eğilimli partiler ve muhafazakâr ittifaklar güç kazandı. Bu değişim, Cumhuriyet'in reform çizgisinin yeniden değerlendirilmesine ve geleneksel ordunun, aydınlanmacı programın ve sağ-sol bloklarının yeniden konumlanmasına yol açtı.

Asturias Ayaklanması (1934)

Ekim 1934'te, solcu madencilerin öncülüğünde Asturias Ayaklanması patlak verdi. Ayaklanma, gitgide silahlı bir isyana dönüşerek bölgede rahat kontrolün sağlanmasını önledi ve hükümet kuvvetleri 19 Ekim'e kadar ağır bir baskıyla müdahale etti.

Hükümet, Kuzey Afrika koloni birliklerini ve Franco'nun da komuta düzeyinde yer aldığı askerî kaynakları görevlendirdi; ayaklanma ciddi bir şiddetle bastırıldı, binlerce madenci tutuklandı ve yüzlercesi öldü. Bu olay, sağ kesimlerde Franco'nun "düzeni sağlamak" yeteneğiyle öne çıkmasına ve onun profilinin yükselmesine önemli katkı sağladı.

1936 Darbesi

1936'nın Mayıs ve Haziran aylarında, sağ-sol kutuplaşması artmış, polis ve askerde bazı generaller hükümeti devirmeyi tartışmaya başlamıştı. Emilio Mola, José Sanjurjo ve Francisco Franco gibi subaylar darbe hazırlıklarını yürüttüler.

17 Temmuz 1936'da Fas'taki işgal birlikleri ve İspanya anakarasındaki bazı garnizonlar ayaklandı. Bu isyanın amacı Halk Cephesi hükümetini devirmektir ve bu olay, İspanya İç Savaşı'nın fitilini ateşledi.

İspanya İç Savaşı (1936–1939)

İç savaş, Cumhuriyetçiler ile Milliyetçiler arasında üç yıl sürdü. Franco'nun ordusu, Nazi Almanyası ve Faşist İtalya'dan destek aldı. Cumhuriyetçiler Sovyetler'den yardım görse de yenildi.

Zafer ve Diktatörlüğün Başlangıcı

1939 yılının Mart–Nisan döneminde, Franco komutasındaki milliyetçi kuvvetler, son büyük saldırılarla başkent Madrid'i ele geçirdi ve böylece iç savaş fiilen sona erdi.

Franco'nun zaferi ardından 1 Nisan 1939'da “Zafer” (Día de la Victoria) ilan edildi.

Yeni rejim içinde Franco, resmi olarak “Jefe del Estado” (Devlet Başkanı) ve “Caudillo de España” (İspanya'nın Önderi) unvanlarını üstlendi.

Monarşiyi geri getirmedi; bunun yerine devletin tüm yürütme ve askerî gücünü elinde tutan tek kişilik bir otorite olarak konumlandı.

II. Dünya Savaşı ve Tarafsızlık

Franco, zaferden sonra, 1939'da diplomatik olarak barışçıl bir duruş benimsedi. Resmî olarak ülkenin tarafsız ya da savaş dışı olacağı ilan edildi. Ancak Franco yönetimi, açık bir şekilde Adolf Hitler ve Benito Mussolini'ye sempati duyuyordu; örneğin 1940'ta Hendaye sınırında Hitler'le görüştü ve İspanya'nın savaşa katılması için şartlar sundu.

II. Dünya Savaşı ve Tarafsızlık

Yine de, İspanya'nın yıkıcı iç savaşın ardından askerî ve ekonomik olarak zayıf olması; Hitler'in daha güçlü ülkelerden "evet" beklemesi nedeniyle Franco'nun tali isteklerini karşılamaması ve Müttefik baskıları gibi nedenlerle ülke doğrudan savaşa girmedir.

Sonuç olarak, bu denge siyaseti sayesinde İspanya, savaş sonrası Batı dünyasıyla ilişkilerini tamamen koparmamış, 1950'lere geldiğinde özellikle Amerika Birleşik Devletleri ile yakınlık geliştirebilmiştir.

Ekonomik İzolasyon ve Otarşik Dönem

1939'da iç savaşın ardından İspanya, II. Dünya Savaşı'nda Almanya ve İtalya ile yakın duruşu nedeniyle uluslararası alanda büyük ölçüde izole edildi.

Franco rejimi "otarşı" (autarquía) politikasıyla ithalatı kısıtladı, dış ticareti sınırlandırdı ve devlet kontrolünde sanayi modelini benimsedi.

İç savaşın yıkımı, iş gücü kayıpları, dış kaynak eksikliği ve kuraklık gibi etkenler üretimi olumsuz etkiledi.

Ekonomik İzolasyon ve Otarşık Dönem

1940'larda gerçek ücretlerde dramatik düşüşler yaşandı, karaborsa ve stokçuluk yaygınlaştı, tarım ve sanayi durgunlaştı; kişi başı milli gelir Batı Avrupa ortalamasının çok altında kaldı. 1950'lerin ortasında dış ilişkilerin yeniden kurulması ve 1959 İstikrar Planı ile bu durum kısmen iyileşti.

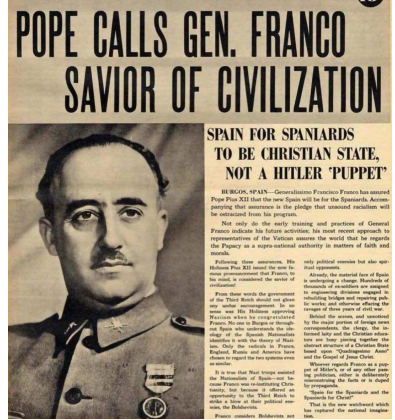

Vatikan ile Yakın İlişkiler

Rejimin ideolojik temeli olarak “ulusal Katoliklik” anlayışı benimsenmişti; bu çerçevede Kilise devletin eğitim, medya ve aile politikalarında merkezi bir rol üstlendi.

1941’de Kilise ile yapılan düzenlemelerle Kilise’nin ayrıcalıklı konumu pekiştirildi ve 27 Ağustos 1953’te imzalanan Konkordat ile Katolikliğin İspanya devletinin tek resmi dini olduğu resmî hâle geldi.

Bu anlaşma kiliseye mali destek, devlet okulunda zorunlu din eğitimi ve ülke çapında Katolik değerlerin yayılması gibi haklar tanıdı. Karşılığında rejim kilisenin siyasi ve toplumsal meşruiyetinden faydalandı.

Soğuk Savaş ve ABD Yakınlaşması

1950'li yıllarda, Soğuk Savaş bağlamında ABD, anti-komünist güvenlik hattı açısından İspanya'yı stratejik bir ortak olarak görmeye başladı. 26 Eylül 1953 tarihinde Madrid'de imzalanan ve "Madrid Pakti" olarak bilinen üç yürütme anlaşması kapsamında, ABD İspanya'da bazı üsleri konuşlandırma hakkı kazandı ve bunun karşılığında İspanya'ya ekonomik ve askeri yardımlar yapılacağı taahhüt edildi.

Bu anlaşmalar; İspanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda yaşadığı uluslararası izolasyondan çıkmasına ve Batı Dünyasıyla ilişkilerinin normalleşmesine imkân verdi.

1960'larda Modernleşme

1960'larda İspanya, sanayi üretimi, turizm ve dış yatırımların artmasıyla hızlı bir ekonomik büyüme yaşadı. Bu döneme “İspanyol Mucizesi” denir.

Büyüme, çoğunluğu teknik eğitilmiş teknokratlardan oluşan planlama gruplarının etkisiyle serbest piyasa ve liberal reformların kısmi uygulanması sayesinde gerçekleşti.

1960'ların sonunda kişi başına düşen milli gelir ciddi biçimde arttı, işsizlik azaldı ve şehirleşme ile sanayileşme hız kazandı. Bu ekonomik başarı, Franco rejiminin uluslararası itibarını güçlendirdi ve ABD ile Batı Avrupa ülkeleriyle ilişkilerini iyileştirdi.

Muhalefet ve Baskılar

Franco rejimi, muhalifleri kontrol altında tutmak için sıkı sansür, gizli polis takibi, tutuklamalar ve işkenceler uyguladı.

Basın, yayın ve akademik faaliyetler sürekli denetlendi ve muhalif sesler sistematik olarak bastırıldı.

1960'ların sonunda, Bask bölgesinde bağımsızlıkçı ETA (Euskadi Ta Askatasuna) örgütü ortaya çıktı.

Başlangıçta kültürel ve politik bağımsızlık talepleriyle hareket eden ETA, kısa süre içinde şiddet eylemleri ve sabotajlarla Franco rejimini hedef aldı.

Muhalefet ve Baskılar

Bu dönemde hem Katalonya hem Bask bölgelerinde kültürel baskılar artmış, eğitim ve dil politikaları aracılığıyla bölgesel özerklik talepleri engellenmeye çalışılmıştır. Rejimin sert önlemleri, muhalefeti tamamen susturmasa da bastırıcı bir etki yaratmıştır.

Son Yıllar

1970'lerde Franco'nun yaşı ilerlemiş ve sağlık sorunları belirginleşmişti. Uzun yıllar süren yönetiminin ardından, iktidarın sürekliliğini sağlamak için Juan Carlos de Borbón'u veliaht olarak belirledi. Juan Carlos, Bourbon hanedanının bir üyesi olarak monarşi geleneğini temsil ediyordu ve 20'li yaşlarında genç bir kraldı.

Transición Española

Franco, Juan Carlos'un monarşi geleneğini sürdürmesini ve rejimin devamını güvence altına almayı amaçladı. Ancak genç kral, demokrasiye geçiş için gizli hazırlıklar yaptı ve siyasi reformların zemini yavaş yavaş oluşturuldu. Bu dönem, İspanya'da "Transición Española" olarak bilinen demokratik geçiş sürecinin ön hazırlıkları olarak kabul edilir. Parlamento, siyasi partiler ve sivil toplum, Franco sonrası döneme dair planlamalar yapmaya başladı.

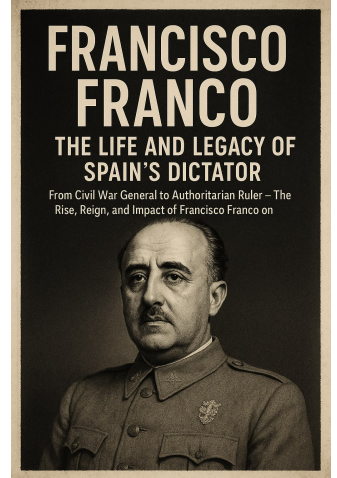
Ölümü (1975)

Franco 20 Kasım 1975'te Madrid'deki La Paz Hastanesi'nde hayatını kaybetti. Böylece 1939'dan itibaren süregelen 36 yıllık diktatörlük dönemi sona erdi. Cenazesi 23 Kasım 1975'te devlet töreni eşliğinde Valle de los Caídos (Şehitler Vadisi) anıt mezarına defnedildi. Tören, askeri birliklerin katılımıyla gerçekleşti ve binlerce kişi tarafından izlendi. Bu defnetme ile Franco'nun yönetimi ve sembolik liderliği resmi olarak sona ermiş oldu ve İspanya'nın demokratik geçiş süreci için yeni bir döneme girildi.

Franco'nun 1939–1975 yılları arasındaki iktidarı, İspanya'nın siyasi, toplumsal ve kültürel yapısını derinden etkiledi. Bask ve Katalonya gibi özerk bölgelerde kimlik ve özerklik talepleri baskılandı.

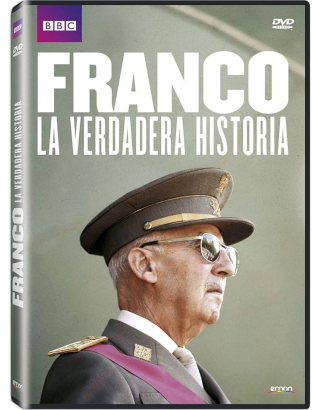
Franco sonrası demokratik geçiş sancılı ve dikkatli bir süreç gerektirdi; 1978 Anayasası ile parlamenter monarşi kuruldu ve siyasi özgürlükler güvence altına alındı.

Franco'ya ait “yaşasın darbe, kurtarıcı Caudillo” anlatısı rejim tarafından propaganda aracına dönüştürüldü: Raporlara göre görsel sanatlar, afişler ve kamu düzenlemeleri aracılığıyla Franco'nun adı “Vatan”, “Devlet”, “Kurtuluş” gibi kavramlarla özdeşleştirildi. Örneğin, 1939'daki Madrid Zafer Geçidi'nde Franco, adeta kutsal bir lider gibi yüceltilmiş; törenin atmosferi kraliyet törenini andıran bir şenliğe dönüşmüştü.

Ancak bu efsane yapılanmasına yönelik eleştiriler de vardır: Bazı tarihçiler Franco'nun "büyük komutan" imgesinin abartılı olduğunu ve askeri stratejide önemli hatalar yaptığını öne sürmektedir. Günümüzde de bu tartışma sürmektedir: İspanya'da diktatörlük döneminin sembolleri, anıtlar ve tarih öğretimi hâlâ toplumsal ve politik düzeyde yoğun şekilde değerlendirilmekte, bu mirasın nasıl ele alınması gerektiği konusunda kamuoyu ve siyaset arasında çatışmalar yaşanmaktadır.

- Paul Preston, *Franco: A Biography*, HarperCollins, 1994.
- Stanley G. Payne, *Franco and Hitler: Spain, Germany, and World War II*, Yale University Press, 2012.
- Antony Beevor, *The Battle for Spain: The Spanish Civil War 1936–1939*, Penguin, 2006.
- Helen Graham, *The Spanish Civil War: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2005.